

Falsters Højspændingsværk /SEAS

Et af de største udviklingsprojekter i vores landsdel fandt sted i Idestrup/ Sdr. Ørslev i 1911/1912 og frem hvor Falsters Højspændingsværk blev opført på en mark ved Sdr. Ørslev. Den daværende bestyrelse har været modige og satset rigtigt mange penge for den sag, som de troede på. Der blev i løbet af ganske få år opført store industribygninger og igangsat en produktion af stærkstrøm til lokalområdet og ret hurtigt efter også til omliggende sogne.

Der skulle jo også bruges dygtige medarbejdere og derfor blev der ansat akademisk uddannede bl.a. ingeniører og maskinmestre og en masse andre medarbejdere. Det krævede boliger til de nyansatte og det gjorde at Sdr. Ørslev i løbet af ganske få år voksede stærkt i befolkning. Geografien i byen blev ændret idet der blev anlagt nye veje, så der kom gode indfaldsveje til Højspændingsværket, men også nye veje i tilknytning til de nyopførte funktionærboliger. Der kom flere handlende og håndværkere til. Der skete på få år en stor udvikling af den lille gamle Sdr. Ørslev til en driftig landsby.

Den historie bliver her frit gengivet ud fra Jubilæumsskriftet for 25. års jubilæet (1912- 1937) "Andelsselskabet Falsters Højspændingsværk"¹ samt fra Bestyrelsesprotokoller frem til 1952. De er alle opbevaret på lokalhistorisk arkiv i Idestrup.²

De første 25 år – perioden 1912 – 1937

Falsters Højspændingsværk i Sdr. Ørslev, blev et af de første højspændingsværker i Danmark til landforsyning og startede op d. 24.10.1912.

Forud for dette var gået et rent pionerarbejde med at samle de små jævnstrømsværker rundt omkring på Falster. "Det hvide lys" havde holdt sit indtog i de større byer, bl.a. blev der opført et Elektrizitetsværk i Nykøbing i 1907. Der var på dette tidspunkt ikke planer om at levere strøm til landområderne.

Opfindelsen af "det hvide lys" blev foretaget af H. C. Ørsted der kobled magnetisme og elektriciteten (1820) sammen og brugte den sidste del af 1800 tallet til at eksperimentere med elektromagnetismen.

Glødelampen blev opfundet 1870'erne af bl.a. Thomas A. Edison og der blev mulighederne for "det hvide lys" banet. København fik sit første elektricitetsværk i slutningen af 1800 tallet.

¹ Andelsselskabet Falsters Højspændingsværk 1912-1937

² Love for Falsters Højspændingsværk 2. juni 1912

Inden oprettelse af det kommunale elektricitetsværk i Nykøbing havde Nykøbing Dampmølle oprettede sit eget private elektricitetsværk først i 1900- tallet, der ud over Dampmøllen også leverede strøm til enkelte ejendomme i nabolaget.

Gårdejer L.P. Mortensen, Sdr. Tåstrup ("Koksgaard") var medlem af sognerådet i Idestrup og meget interesseret i det nye Elektricitetsværk i Nykøbing (1907) og tanken om, at man kunne udvide dette værk, så det kunne forsyne landbefolkningen med strøm. Han forhørte sig derfor i bestyrelsen for Elektricitetsværket om en udvidelse kunne komme på tale. Dette fik han et klart NEJ til. Bestyrelsen havde ikke planer om at udvide forsyningsnettet uden for byens område.

Han gik derfor hjem og funderede over hvordan lokalområdet så kunne blive forsynet med strøm. I sognerådet drøftede man planer om, at man kunne opføre et jævnstrømsværk (placeret i Idestrup) som kunne levere strøm til de nærmeste landsbyer.

(Der blev i disse år opført flere små jævnstrømsværker rundt omkring på Falster. De var billige i drift, men kunne kun levere strøm til de små lokalsamfund med tæt bebyggelse. I 1911/12 var der således opført 17 små værker i Maribo sogn heraf 5 på Falster. Jævnstrøm er strøm, der altid løber i samme retning.)

Professionel hjælp

Ingeniør Knud Degn, Nykøbing F. ydede hjælp til sognerådet i Idestrup med planlægningen af et lavspændingsværk (jævnstrømsværk), der skulle opføres i Idestrup (Idestrup Sogns Andels – Elektricitetsværk) hvor byerne Sdr. Ørslev, Sdr. Tåstrup, Tjæreby, Hillestrup og Ulslev kunne blive tilsluttet og derudover skulle der også trækkes ledninger til Orupgård. Byerne: Sdr. Vedeby, Elkenøre og Sildestrup blev udeladt pga. for stor afstand.

Ganske kort tid efter at sognerådet havde truffet beslutningen om oprettelsen af lavspændingsværket i Idestrup, fik Ingeniør Dehn henvendelse fra andre sogne: Væggerløse, Nr. Ørslev, Horreby, Karleby og flere mellemliggende sogne der var interesserede i at slå sig sammen med Idestrup og lave stordrift med stærkstrømsproduktion. Det var igen Ingeniør Degn, fra Nykøbing, der hjalp med at samle de interesserede kommuner for at skabe et fundamentet til det elektricitetsværk med produktion af stærkstrøm, der kom til at ligge i Sdr. Ørslev på en grund hvor der var nær kontakt til banen og stationen (Stubbekøbing – Nykøbing banen indviet i 1911). Hele projektet blev anlagt som Andelsselskab som gjorde, at brugerne blev tilknyttet til værket.

Figur 1 Sdr. Ørslevs nye station

D. 20. marts 1912 blev der afholdt en velbesøgt generalforsamling i Idestrup forsamlingshus. Ingeniørfirmaet Degn og Johansen fremlagde deres projekt om et Højspændingsværk opført i Sdr. Ørslev. Der mødte 150 personer op, og det blev her bestemt at gå over til et Højspændingsværk hvis tilslutningen fra sognene i syd og nord var tilstrækkelig.

Generalforsamlingen bemyndigede bestyrelsen til på bedste vis, at omforandre Idestrup sogns Andels Elektricitetsværk fra et lavspændingsanlæg til et højspændingsanlæg.

3 dage senere d. 23.marts 1912 holdt man et bestyrelsesmøde med deltagelse af sognene syd og nord. De mente, at Ingeniør Degns højspændingsprojekt var muligt og rentabelt og bestyrelsen blev i den anledning suppleret med udvalgsmedlemmer fra Væggerløse, Karleby, Horreby og Nr. Ørslev. Herved var fundamentet til en storcentral klar.

Etableringen af Falsters Højspændingsværk

D. 2. juni 1912 afholdtes den første Generalforsamling i det nye selskab. Det blev afholdt på Hotel "Royal" i Nykøbing. Her blev udvidelsen godkendt enstemmigt, og det blev besluttet at værket skulle benævnes "Falsters Højspændingsværk".

Den første bestyrelse blev konstitueret med 9 medlemmer og med Lars Peter Mortensen som formand.

Da generalforsamlingen ikke var endegyldig beslutningsdygtig, blev der hurtigt herefter afholdt en ekstraordinær generalforsamling d. 12. juli 1912. På denne blev valget til bestyrelsen endeligt bekræftet og de første nye love for den nye virksomhed blev vedtaget. Interesserede kunne nu begynde at købe andele af beboerne i sognene.

En byggegrund nær den nye station i Sdr. Ørslev blev købt, og Arkitekt H. Schmidt fik overdraget ledelsen af byggeriet. Firmaet Degn og Johansen blev antaget som rådgivende ingeniører for anlægget.

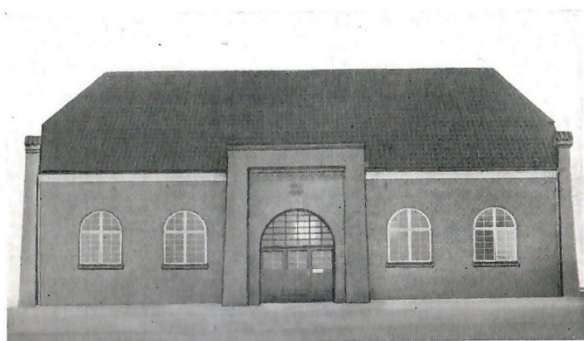
Forhandlingsprotokollen fra den første tid viser, at bestyrelsen var optaget af møder og forhandlinger det meste af tiden. Der var ringe erfaring at bygge på og der skulle hele tiden tages stilling til alt det nye der var sat i gang.

Fra starten blev det besluttet, at drivkraften skulle være dieselmotorer. De fastsatte deres behov for maskinkraft til at være 3 maskiner: 1 på 100 HK og 2 på 240 HK. Desuden skulle der indkøbes et akkumulatorbatteri som i forbindelse med en omformer skulle levere strøm om natten (hvor forbruget ikke skønnedes at blive ret stort). I løbet af sommeren 1912 (samtidigt med at elektricitetsværket blev opført) blev der installeret en 100 HK - maskine fra Holeby diesel. De to store maskiner blev bestilt fra Burmeister og Wain, men der var forsinket leveringstid på disse. De

blev først leveret og kom i drift i henholdsvis 1913 og 1914. I den mellemliggende periode lånte værket et ekstra 100 HK- maskine fra Holeby diesel.

Projektet var meget omfattende, og var beregnet til at koste 370.000 kr. og budgettet var baseret på indtægter af 3000 lampesteder og 1200 HK - Motorer. Der regnedes med en indtægt på 48.000 kr.pr. år, idet prisen blev sat til 40 øre pr. Hektowatt/time for lys og 20 øre pr. Hektowatt/time for kraft. De første kalkuler regnede derfor med et overskud på 12.000 kr. / år svarende til 3,2% af anlægssummen. Ingeniørfirmaet lovede værket færdigt til september, men det blev lidt forsinket og startede først op d. 24.10.1912. Da strømforsyningen endelig begyndte, var der fest i mange hjem, idet de nu kunne tænde for "det hvide lys" i stuerne.

Formålet for det nye Højspændingsværk blev formuleret i de første love i 2012: *".... er på bedste og billigste Maade at fremskaffe Elektricitet til Lys og Kraft til Andelshaverne"*.

Elektricitetsværket i Sdr. Ørslev 1912

I 1913-14 kom der endnu en udvidelse af værket idet Skelby, Systofte, Hullebæk, Tåderup Teglværk, Tingsted, Øverup, Stubberup, Kraghave, Torkilstrup – Lillebrænde m.fl. blev tilsluttet ledningsnettet. På dette tidspunkt var der tilsluttet i alt 44 byer. Der var opstillet 49 transformatorstationer og installeret ca. 20.000 lampesteder og 23.000 tilslutninger til motorer i landbrug og industri.

Det var nødvendigt at ansætte ingeniører og maskinmestre der skulle stå for den daglig drift i samarbejde med det rådgivende ingeniørfirma. Der var også stort behov for nogen der kunne håndtere driften af ledningsnettet, da der fra starten viste sig mange fejl og forstyrrelser. Derfor ansatte man i efteråret 1912 ledningsmontør H. Madsen som havde været ansat i Ingeniørfirmaet Gad og Lauritsen. Han var godt kendt med ledningsnettet på Falster og havde været involveret i meget af opbygningen af disse. Han blev ansat d. 1.01.13 og blev herved den første ledningsmester ved værket.

Derudover blev der også ansat en regnskabsfører.

Første verdenskrig (1. august 1914 – 11.november 1918)

Ved opstarten af krigen blev mange af de ansatte indkaldt til værnepligt i Sikringsstyrelsen, og der opstod derfor en stor mangel på personale i Sdr. Ørslev, og værket havde derfor svært ved at opretholde strømforsyningen til borgerne. Bestyrelsen ansøgte krigsminister P. Munch, om at få frigjort mandskab, så Elektricitetsværket kunne opretholde den daglige drift, men fik afslag på denne ansøgning. Værket måtte derfor nedsætte produktionen af strøm. Et eksempel fra denne periode er tirsdag d. 1. september 1914 hvor der i Driftsprotokollen står: *"Ledningsnettet er afbr."*

til Kl. 5,00, fra Kl. 12,00 til Kl. 13.15 og fra K.23.00. Maskine nr. 1 i Uorden. afbr. Kl. 19.00 til 19.55 Sdr. Kirkeby og Sdr. Alslev sluttet til. Kortslutning på Ledningsnettet KL. 7,40, 10,20, 14,10, 16,10, 16,32."

Befolkningen blev opfordret til at bruge mindre strøm og at sætte mindre pærer i deres lamper.

Det lykkedes dog senere værkets bestyrelse at få frigivet en maskinmester, så driften til dels kunne opretholdes.

1916 var det meget svært at få olie frem da skibene blev torpederet af de tyske ubåde.

Bestyrelsen var klar over, at de ikke i længere tid kunne forsvare at køre med så indskrænket drift af el til brugerne. Derfor anmodede de en repræsentant for Petroleumsselskabet om at komme til stede på et bestyrelsesmøde for at drøfte hvordan der kunne opnås en mere betryggende levering af olie. Mødet endte med, at repræsentanter for bestyrelsen måtte rejse ind til selskabets Hovedkontor og "gøre Forestilling for Direktøren".

Selv om mangelsituationen var alvorlig planlagde bestyrelsen alligevel en udvidelse af kapaciteten af dieselmotorer da de kunne se, at der fremover ville være endnu større efterspørgsel på elektricitet. De holdt møde med Burmeister & Wain i august 1916 og det blev besluttet at købe en ny maskine.

Manglen på olie gjorde, at der i perioder i 1917 måtte indskrænkes yderligere på leveringen af strøm, så der til sidst kun var en linje åben til tørveproduktionen. Brugen af maskiner blev indskrænket fra 3 timer / pr. dag til 2 timer. Det blev senere indskrænket, så det kun kunne bruges 2 dage om ugen.

Det var meget svært at anskaffe brændsel. Olie - og petroleumssituationen blev så alvorlig, at det blev besluttet at ombygge den ene af de 240HK motorer til drift med tørvegas (tørvegas fremkommer når man brænder tørvene). Man købte et tørvegasanlæg i Ålborg. Det krævede endnu mere plads og derfor måtte der bygningsmæssige udvidelse til igen. Anlægget kom i drift i 1917 og var fuldt etableret i 1918 hvorefter det nogenlunde kunne klare efterspørgslen af strøm, dog med mange nedbrud undervejs.

Højspændingsværket blev nødsaget til at købe tørv i Jylland indtil flere lokale fik sat gang i en produktion af tørv. Der blev oprettet produktion af tørv i Horreby Lyng, Horbelev og Eskilstrup, som efterhånden kunne forsyne Værket med tørv.

Transport af tørvene var besværlig og det gjorde, at man overvejede at få lagt et jernbanespor fra stationen og op til Tørveladen, men våbenhvilen i 1918 gjorde at man frafaldt dette anlæg.

Udvikling trods krig

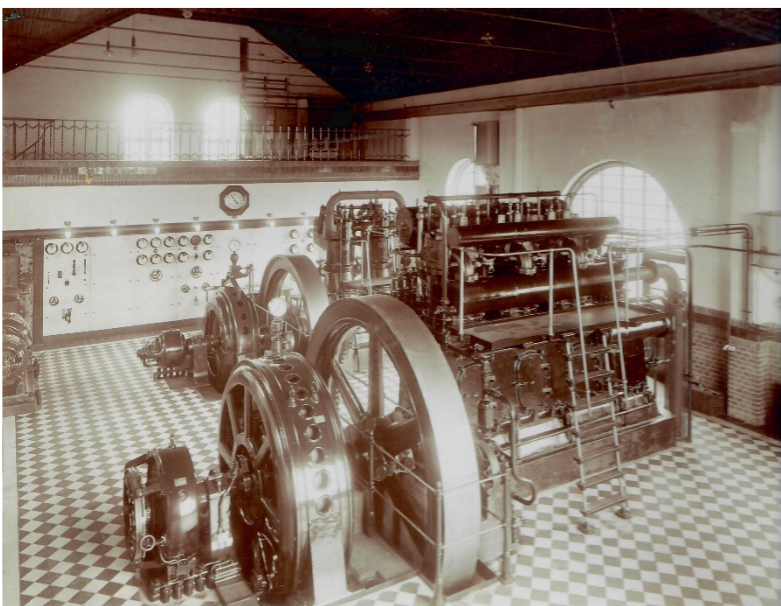
I marts 1918 ansøgte Korselitse om installation af lys i Hovedbygningen og de tilstødende bygninger og I august 1918 ansøgte Hofjægermester Tesdorpf om at få indlagt elektrisk lys til Orupgaard.

Alle elektricitetsværker havde under krigen lidt af forsyningsproblemer og mandskabsmangel, og oplevet hvor sårbare de enkelte værker kunne være i forhold til at opretholde produktionen. Derfor blomstrede tanken om at "Storcentraler" (stordrift) kunne være løsningen på mange af disse problemer.

Krigen og mandskabsproblemer gjorde, at der var mange og store beslutninger der skulle tages med hensyn til driften af værket. Det hele hvilede på det rådgivende ingeniørfirma og på bestyrelsen. Det var efterhånden blevet en stor opgave at lede virksomheden og den stadigt større udvidelse af maskiner og ledningsnet. Bestyrelsen besluttede derfor, at det var nødvendigt at få en reel ledelse på plads, der kunne lede værket og stå til rådighed som rådgiver for bestyrelsen. Den første direktør Hans Petersen, Ålborg, blev ansat d. 1.04.1916. (Han var en af de ingeniører der på landsplan havde været ivrig debattør i aviserne om muligheden for at opføre store Højspændingsværker og opnå storcentrals effekter (centralisering) ved at oprette værker der var kraftige nok til at de kunne dække store landområder.)

Efter direktør Hans Petersens ansættelse arbejdede han og Formand Hans Hansen, Mønbogaard, derfor målrettet på at få samlet mange af de små værker på Falster og Østlolland, med det formål at få en bedre og billigere fælles drift. De startede desuden et samarbejde med Nykøbing Byråds elektricitetsudvalg i november 1923. (Det var en svær aftale, men det lykkedes at indgå en aftale efter godt 4 års intense forhandlinger). De aftalte, at de kunne trække på hinandens elforsyninger og det bevirkede at Højspændingsværket i Sdr. Ørslev kunne gå fra 3-holds drifts til 2-holds drift og altså spare penge ved at nedlægge natholdet.

Værket havde igennem årene opsat maskiner på 100, 240, 240, 600, 800 og 1300 HK men kapaciteten var stadig ikke stor nok til at dække områdets behov for strøm. Ved indgåelse af denne aftale kunne bestyrelsen undgå at skulle ind i en stor økonomisk byrde ved at skulle udvide de motorer der var på værket.

Figur 2 800 HK motor

I 1927 var der sket så stor en vækst, at Værket omfattede forsyning til yderligere 27 landkommuner på Falster og Østlolland. Der var fortsat en rivende udvikling i forbruget af elektricitet Højspændingsværks forsyningsområde, idet der efterhånden var tilslutninger på det meste af Falster og det østlige Lolland. Bestyrelsen stod derfor overfor en beslutning om, at skulle de kunne producere den efterspørgsel på strøm, så ville de kræve en stor udvidelse af

centralen i Sdr. Ørslev med nye dieselmotorer, men også et krav om yderligere kraftigt udbygning af ledningsnettet.

På det tidspunkt blev det imidlertid muligt at opkøbe og få transporteret billig svensk strøm via Sjællandske el -værker. Bestyrelsen besluttede derfor ikke at udvide maskinkapaciteten i Sdr. Ørslev, men i stedet købe den billigere strøm fra Sjælland og Sverige. Det kunne lade sig gøre at få strømmen transporteret via et kabel over Storstrømmen og der blev derfor nedlagt et 50.000 volts kabel under Storstrømmen. Det gjorde, at Falsters Højspændingsværk kunne sende den billigere strøm ud til alle deres kunder og skære ned på egen produktion, så det kun skulle producere strøm som en reserve.

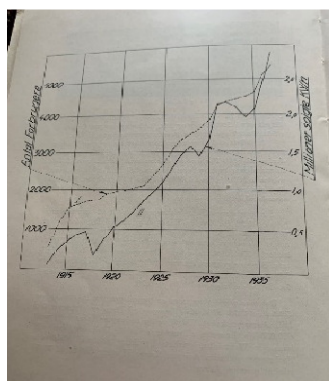

10 kv Transformatorstation 1920

Det store kabel bristede imidlertid en sommer i 30'erne og det gjorde at Falsters elektricitetsværk slet ikke kunne klare belastningen under høsten. De mange nedbrud der fulgte, gav meget kritik af elværket.

Efter krigen blev mange af de små jævnstrømsværker nedlagt og de blev i stedet tilsluttet Falsters Højspændingsværk.

Ved 25- års jubilæet i 1937 var der opstillet 49 transformatorstationer og installeret i alt 20.000 Lamper og 2300 motorer. Der var tilsluttet 5.300 forbrugere og i jubilæumsskriftet blev det konkluderet at værket på alle måder var velfungerende.

Figur 3 Antal forbrugere/år/mill. KWH solgt strøm

Perioden fra 1938 - 1952

I 1939 er der så meget pres på olieforsyningen, at man planlagde et større tankanlæg på 150 t til olie som sikkerhed for at kunne producere strøm, hvis der skulle opstå krisesituationer. Den svigtende olielevering var et generelt problem for elektricitetsværkerne i hele landet, og derfor blev der fra centralt hold opfordret til at spare mest muligt på lysforbruget, simpelthen for at undgå direkte rationering af elektriciteten

Det at elektricitetsværkerne på Lolland og Falster kunne aftage den billigere svenske strøm gjorde det nødvendigt at indgå i nærmere samarbejder. I 1940 forhandlede derfor om en fælles overenskomst mellem Nykøbing kommunes elektricitetsværk, Falsters Højspændingsværk og Nordvestsjælland elektricitetsværk (NE), om at om at aftage strøm fra Sjællandske elektricitetsværker. Denne aftale faldt endeligt på plads i marts 1940.

2. Verdenskrig: (9.april 1940 – 5. maj 1945)

Selv om vi fik det meste af strømmen fra Sjælland, så måtte Sdr. Ørslev i den kolde vinter 1940/41 producere strøm til Masnedø. (Det var pga. kraftig isdannelse i havnene svært at få transporteret kul til Masnedø.) Ikke nok med at der manglede kul, man manglen på olie var kritisk for Falsters Højspændingsværk, Man måtte derfor ansøge, det af regeringen nedsatte "Brændselsnævn", om at kunne få tilførsel af olie.

I den kolde vinter januar 1941 var der et stort nedbrud d. 22. og 23. januar, som skyldtes kraftig isdannelse. Det var det værste nedbrud der var sket i værkets historie. Der var spejlglatte veje og masterne var næsten umulige at komme op i. Det krævede en stor indsats fra ledningsmandskabet at reetablere strømmen, men det lykkedes dem at gennemføre arbejdet på 1 ½ dag. Medarbejderne blev rost for indsatsen på den efterfølgende generalforsamling.

Manglen på olie og petroleum førte til, at der kom mange ansøgninger om tilslutning til elnettet især fra beboere fra Lolland. Samtidigt var der 7 jævnstrømsværker og Stubbekøbing kommunes elektricitetsværk der henvendte sig for at få strøm fra Falsters Højspændingsværk. Det gjorde, at efterspørgslen på elektricitet steg så stærkt, at de var nødsaget til at 3 doble overføringsevnen fra Eskilstrups transformatorstation. Højspændingsværket tilsluttede alle dem der var mulighed for med de materialer de havde på lager.

I 1940 nedsatte regeringen "*Elektricitetsudvalg af 1940*". Dette udvalg varetager *Elektricitetsproduktion, Elektricitetsfordeling, Anvendelse af Elektricitet og anvendelse af en del af det elektriske Materiel på den Nationaløkonomiske set bedste måde*". Udvalget foretog streng kontrol med al produktion af elektricitet i hele landet, for at kunne sikre at der var elektricitet nok til både husstandene og industrien. Landbruget blev undtaget for restriktioner, da de havde en vigtig opgave med at sikre fødevarer til befolkningen.

Den vanskelige forsyningssituation gjorde, at Elektricitetsværket var nødsaget til at udnytte strømmen meget rationelt. Der blev derfor delvist lukket for tilslutningen af nye forbrugere i en periode, og man oprettede kun nye de steder der ikke krævede udvidelse af ledningsnettet. Der

blev udstedt forbud mod at bruge dieselolie, hvis det ikke drejede sig om ekstraordinære foranstaltninger. Lagrene af olie måtte kun benyttes efter tilladelse af Elektricitsudvalget af 1940. Falsters Højspændingsværk fik tilladelse til brug af 8 t olie i forbindelse med evt. katastrofesituationer og indtil 20 tons olie ifm. høstbelastningen og de fik lov til at starte motorerne op i denne periode.

Pga. forsyningsusikkerheden var det nødvendigt at indføre spærretid på brug af elektricitet. Forbrugerne fik tildelt en spærretid på døgnet hvor de ikke måtte bruge strøm og der blev udsendt spærretidskort om dette til forbrugerne. Værket kunne følge med i om brugerne overholdt spærretiden, og skete det ikke, så blev dele af ledningsnettet simpelthen lukket i de perioder.

Der kom ansøgninger om tilslutning af elektricitet til flere tørvemoser, og på et tidspunkt i 1941 lå der ansøgninger fra hele 61. Falsters Højspændingsværk besluttede, at de enkelte tørvemoser kunne leje de nødvendige luftledningsmateriel af Højspændingsværket. Det var dog svært at følge med efterspørgslen, da værket fortsat havde mangel på kobber.

Ved krigens afslutning var der omkring 155 tørveproducenter.

Efterhånden som olielagrene svandt, var der også flere og flere pumpestationer der henvendte sig for at blive tilsluttet elektricitet. Det var vigtigt, at de kunne pumpe vand ud, når der var behov for dette og en anden vigtig del var at sikre, at mejerierne fik nok strøm, da de i stigende grad anvendte elektrisk drivkraft til deres produktion. Det blev besluttet, at de kunne købe elektricitet for en særlig lav tarif for at støtte Andelshaverne og Andelsforetagenderne.

Kapacitetsproblemer

I 1941 måtte bestyrelsen erkende, at Eskilstrup transformatorstation (50KV) var for lille. Der indledtes derfor et samarbejde med Nykøbing kommunes Elværk om at afhjælpe denne mangel i en periode, indtil at der er anskaffet endnu en stor transformator (600 KVA) til Eskilstrup. Denne blev købt i Juli 1941 til en samlet pris 114.400 kr.

Falsters Højspændingsværks facade mod Kirkevej.

Det betød af ledningsnettet igen skulle forstærkes og sammen med Nykøbing arbejdede man på at påbegynde den nye 50.000 volts ledning fra Masnedø til Eskilstrup. Den blev bygget som en luftledning og blev ophængt på siden af Storstrømsbroen.

Der var behov for at noget af den strøm der kom til Eskilstrup kom videre til Lolland og derfor blev der etableret en 10.000 volts ledning over Guldborgsund til transformatorstationen i Majbølle. Desuden blev alle de transformatorer der sad i toppen af transformatortårnene udskiftet til større transformatorer. Projektet var meget vanskeligt at udføre pga. mangel på materialer. Nogle

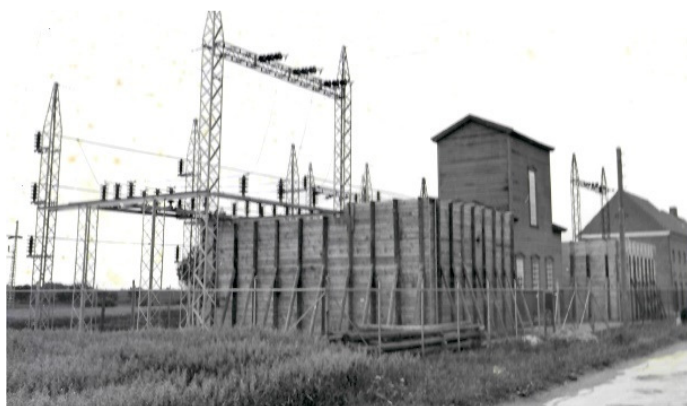
tilslutninger bl.a. til tørveproduktionen blev gennemført nødtørftige. Det lykkedes dog, at få alt dette i brug til august 1942 lige før høsten.

Pga. kapacitetsproblemer skulle der opsættes en større transformator i Sdr. Ørslev. Alle delene til denne kom fra Tyskland.

Samme år krævede Handelsministeriet, at Industrikunder ikke måtte bruge mere elektricitet end det de brugte i 1941. Værkerne fik til opgave at påse, at de ikke brugte mere strøm end tilladt.

Frygt for sabotage

Krigen udviklede sig og i juni 1942 fik Falsters Højspændingsværk krav om at transformatorstationen i Eskilstrup skulle afskærmes for at forhindre skade ifm. en evt. sabotage med håndgranater eller lignende. Det samme skulle ske på alle de store transformatorstationer på Sjælland og opgaven skulle påbegyndes omgående.

I den sidste del af krigen skete der en stigning af sabotage i landet. Der kom derfor krav fra Rigspolitiet om, at der skulle være bevæbnede døgnvagter ved Centralen i Sdr. Ørslev og ved transformatoren i Eskilstrup. Der blev ansat 2 mænd til patruljering i Eskilstrup medens Sdr. Ørslev i stedet opsatte et øget alarmeringssystem.

D. 16. marts 1945 kl. 22 - skete der et "hold up" i Eskilstrup hvor der skete røveri fra vagterne. Det blev udført af 2 mørklædte og pistolbevæbnede mænd og vagterne fik frataget deres pistoler og ammunition. Sagen blev politianmeldt.

Efter d. 5. maj 1945 blev sabotagevagten ophævet.

Problemerne med krigen udviklede sig yderligere og i 1943, var det nødvendigt at have en fuldstændigt sikker reserve af vand til Højspændingsværket i tilfælde af katastrofe. Der blev derfor udbygget på Værkets private vandværk i foråret 1943.

Rationering af strøm

Selv om der var krig, var der stigning i elektricitetssalget i både 1943 og 1944. Da krigen var forbi blev det opgjort, at der havde været en stigning på gennemsnitligt 20% i de 4 år, der havde været krig. Det sidste regnskabsår var dog præget af tab pga. den omfattende el- rationering. Danske Oplandscentraler og Forsyningsselskabers forening (sammenslutning af elektricitetsværker) krævede, at landbruget kun brugte kraft til den nødvendige landbrugsproduktion. Det lykkedes dog at undgå ret meget rationering på dette område, men Industrien blev ramt meget hårdere.

Privatforbrugerne kunne også mærke rationeringen og i en bekendtgørelse af 3. juli 1942 blev det forbudt at sælge elektriske varer som komfurer, varmeplader, ovne osv., netop for at begrænse forbruget. Der blev også nedlagt forbud mod at bruge elektrisk varme hos de husstande, der havde købt el-varmere. Der blev ligeledes indført begrænsning i de private hjem, hvor der blev angivet en maksimal tilladelig belysning i alle rum.

Elektricitetsværkerne blev pålagt, at der blev foretaget en total optælling og registrering af alle tilsluttede varmeartikler, så der kunne tages tilbørligt hensyn til disse. Senere i 1942 blev der krav om, at værkerne skulle føre tilsyn med, at Industrien ikke brugte for meget elektricitet.

Hele elektricitetsproduktionen blev fortsat leveret af Sydøstsjælland Elektricitetsværk A/S. Der var fortsat behov for mere elektricitet og der var stigende krav fra forbrugerne om forsyningsikkerhed, der også kunne dække Østlolland og samtidigt bevare de billige priser på elektricitet. Derfor samledes Falsters Højspændingsværk og Nykøbing kommunes elektricitetsværk sig om en 15 - årig fælles aftale med de Sjællandske elektricitetsværker om køb af strøm.

Motorerne i Sdr. Ørslev blev fortsat indsat som supplement hvis der var ledningsbrud. Det var der bl.a. brug for under høsten 1943, derfor blev maskinerne i Sdr.Ørslev startet op og kørte i hele høstperioden.

Ledningsnettet var fortsat presset, og i 1944 blev transformatoren i Eskilstrup forøget med 6000 KVA. Det betød at den kunne levere 3 gange mere effekt. Desuden blev der opstillet et specielt køleanlæg der kunne øge overførslen med 50%.

Ligeledes blev der opsat store kondenseringsbatterier i Sdr. Ørslev, Maglebrænde og i Majbølle på hver 390 KS., så de kunne klare høsten.

Figur 4 Kondenseringsbatteri

Der var behov for at udvide med endnu en transformatorstation i Radsted og der blev købt jord for 1400 kr. / td. Land.

Sidst i krigen lukker Sverige op og giver ubegrænset elektricitet om natten. Derfor blev der givet ordrer til, at alt den produktion der kunne- skulle foretages om natten. Det gjaldt især for landbruget og Industrien.

Bilerne:

Brændstofsituationen gjorde det ikke nemt at komme omkring og rette fejl med lastbilerne. Værnemagten beordrede, at man skulle have en nødvendig tilladelse fra Politimesteren for at kunne lave nødvendig automobilkørsel under flyvervarsel. Denne tilladelse fik værket. Lastbilen (L8208) måtte køre med indtil 3 passagerer.

Der blev desuden givet passagertilladelse til samtlige funktionærer (med undtagelse af kontorphonale) og køretilladelse til de for tiden "idriftværende automobiler."

I 1944 blev der installeret Generatoranlæg på flere biler pga. manglende benzintildeling. Værnemagten gav tilladelse til at ombygge personvogn L1841 til Generatoranlæg. Træ til fyringen kom fra kasserede master. Der var også knaphed på cykler og dæk, men i 1944 lykkedes det dem at få lov til at købe et par nye cykler, og gennem Gumminævnet (centralt nedsat nævn) blev der tildelt 10 stk. dæk og slanger. I foråret 1945 gav det tyske politi tilladelse til at alle bilerne igen måtte køre.

Selv om der var krig voksede værket i takt med efterspørgslen af elektricitet. Personalegruppen voksede, og organisationen blev udbygget, så det blev opdelt i forskellige afdelinger. På bestyrelsesmødet d. 2. april 1941 blev det drøftet at anskaffe et omstillingsbord til Sdr. Ørslev, og nedenstående beskrivelse giver et godt indtryk af hvordan kontorerne var opbygget:

" Omstillingsforholdene mellem FH's telefoner er meget vanskelige; ofte hænder det, at Samtaler udefra kommer op over 3 minutter, inden vedkommende findes. Lund har derfor sammen med Lolland-Falsters Telefonselskab udarbejdet et Forslag, hvorefter samtlige Telefonsamtale, der alle kaldes på Idestrup 95, gaar over et Omstillingsbord på Regnskabskontoret. Dette omstillingsbord vil blive betjent fra kl. 8-17, Lørdag kun til kl. 12. I den øvrige Tid af Idestrup-centralens Normaltid, dvs. til Kl. 21 på Hverdage og Kl. 12 på Helligdage, kaldes Central, Regnskabskontor, Tegnestue, Lund, Linjemester, Installationsmester og Linjeassistent over Idestrup 95, medens Lund i denne tid desuden kan kaldes over Idestrup 97 og Regnskabskontoret direkte over Idestrup 98. I Nattiden samtlige kaldes over Idestrup 95, der har Natomstilling til Nykøbing. Ved foranstående ordning får FH i alt 4 Centrallinjer mod for Tiden 3 hele Linjer (Idestrup 32,46 og 55) og 4 Partstelefoner (Idestrup 33X (Tegnestuen), 33Y (Linjemester), 33 U (Installationsmester) og 33V (Linjeassistent)".

Det nye system blev sat i værk i december 1941 og der var da udvidet med regnskabskontor, frokoststue, Ingeniørkontor og mesterkontor.

Vindkraft:

Allerede i begyndelsen af krigen var der kræfter der arbejdede for alternativ energi. I 1940 forelagde et firma Atlas A/S et tilbud om opstilling af et anlæg på 300 – 400 KV som vindkraftværk der kunne opstilles i Sdr. Ørslev. Det kom dog ikke videre end, at det blev besluttet at lave nogle vindmålinger af området. Firmaet vendte tilbage et år senere og oplyste, at det ikke havde været muligt at opnå statsstøtte til deres vind kraftværk. Bestyrelsen besluttede derfor, at de ikke ville støtte denne foranstaltning.

Installatører:

Lige fra starten af værket havde der været streng kontrol med hvem der kunne få autorisation til at installere stærkstrøm i de enkelte ejendomme. Installatøren skulle ansøge Bestyrelsen om lov til at installere elektricitet i husene og der blev kun ansat en i hvert område. De skulle uddannes og arbejde tæt sammen med elektricitetsværket. Der blev ført meget streng kontrol med deres arbejde. Hvis andre installatører foretog installationen, blev de politianmeldt.

At det var et farligt arbejde, fremgår af de beretninger der kom på flere generalforsamlinger:

- En autoriseret installatør døde under en tilslutning
- En installatør havde endnu engang overtrådt de administrative bestemmelser. Han fik en sidste chance for at beholde sin autorisation. Sagen blev behandlet som en politisag.
- En anden installatør idømmes en bøde på 60,00 kr. for ulovligt udført installation
- Der var en ulykke ved Transformatorstationen i Krungerup Tørvemose. Installatøren døde.
- En installatør idømmes bøde for overtrædelse af Lov om tekniske installationer ved ikke at anmelde den tilslutning han har foretaget

Ulykker med stærkstrøm

Der skete også andre uheld med omgangen af stærkstrømmen, bl.a. faldt der ledninger ned som gjorde stor skade.

- Der skete et uheld i et vejsving i Sundby. Ledningerne hang for lavt og de blev påkørt af en vogn med et stort halmlæs. Der gik ild i halmen og automobilen brændte
- En ulykke på Hasselø, hvor en bonde skulle nedtage en antenne. Den kom til at røre ved højspændingsledningen og han fik strøm igennem sig. Han var bevidstløs i 12 timer. Da det var en ulovligt opsat antenne, blev det politianmeldt og bonden fik en bøde på 100 kr.
- Hasselølejren, hvor en arbejder blev ramt af elektrisk strøm ved berøring af en betonblandemaskine, der var blevet elektrisk. Det skyldtes en overgang i motoren. Han fik ikke varige men.
- Der blev foretaget politianmeldelse om en gårdejer, der havde fået opsat et ulovligt elektrisk hegn. Det var installeret så der kom 18.000 volt i hegnet, hvor der kun skulle have været 5.000 volt og det var derfor farligt for både mennesker og dyr.
- I krigens sidste år, skete der flere ledningsnedbrud pga. de kabler der forankrede spærreballoner rev sig løs og kortsluttede ledningerne. Det kostede ca. 800 kr. pr. gang og regningen blev sendt til tyskerne.
- D. 4. januar 1945 styrtede et tysk fly ned ved Majbølle og beskadigede højspændingsledningerne. Det kostede 250 kr. at udbedre skaden og regningen blev sendt til den tyske værnemagt.
- Der nødlandede en flyvemaskine ved Skovby og den beskadigede en del af ledningsnettet
- En kvie blev dræbt ved kontakt med en nedfalden ledning der berørte et elektrisk hegn, hvor der opstod kraftig spænding. Bonden fik en erstatning på 400 kr.

- Der blev dræbt 3 får på landevejen ved Sandager, hvor der var faldet en ledning ned. Udbetalt erstatning på 700 kr.
- Retten i Nykøbing idømte en forpagter en bøde på 100 kr. for opførelse af ulovligt fremstillet elektrisk hegn

Efter krigen:

På Generalforsamlingen d. 21. juni 1945 startede Formanden Proprietær A. Keis, Nebøllegaard med følgende i sin tale:

"Herved har jeg den Ære og Glæde at kunne byde Andelshavere og Presse velkommen til Falsters Højspændingsværks ordinære Generalforsamling, vor første Generalforsamling siden Danmarks befrielse.

D. 5. maj 1945 vil for os, der oplevede den, og for kommende Slægtsled staa uforglemmelig i vort Lands Historie. Den Lykke, vi følte i vort Sind, da den engelske radio på Dansk bragte Verden det første budskab om, at Besættelsens Tryk ophørte for vort Land, formaar jeg ikke at udtrykke.

Vores tanker gaar til vor Konge, Kong Christian den Tiende, der mere end nogen Sinde var blevet vort Forbillede i de trange Aar.

Vor tak gaar til de allierede, der har ofret meget blod for at skaffe Retfærdighed til Veje, vor Tak gaar til alle Danske, hvor de end har kæmpet for Danmarks frihed, paa Søen, i fremmed Land eller herhjemme. Vi vil holde Mindet højt i Ære om de, der ofrede livet for Danmarks sag.

Efter Frigørelsen mødes vi i Ønsket om at genopbygge Danmark ved det nationale Sammenhold, som Tiden skabte"

På Andelshavernes vegne blev der sendt 6.000 kr. til Komiteen for nødstedte borgere på Bornholm som følge af luftangrebet.

Efter krigen kom der igen stor efterspørgsel på ønsket om flere lampesteder og mere motorkraft. Især var der ønske om udbygning af de elektriske hegn.

D. 1.10.1945 blev rationeringen af elektricitet til erhvervsdrivende ophævet. Og der blev ophævet forbud mod anvendelse af elektricitet til foderkogning, foderskæring osv. Husstandsrationeringen fortsatte uændret. Først i februar 1946 blev rationeringen til husstandene ophævet og de enkelte værker kunne igen frit producere strøm. I juni 1946 blev det landsdækkende Elektricitetsudvalg nedlagt.

De nye elektriske køkkener fristede mange husstande, og derfor lavede de en udstilling med de nyeste elektriske køkkenapparater som kogeplader, bageovne, vandvarmere osv. i Sdr. Ørslev. Men efterspørgslen af ting til det elektriske køkken begyndt at stige og sidst i 1945 blev der indgået aftale med Hans Henriksen & Co., Nykøbing F., om at de stillede demonstrationslokale til rådighed for fremvisning og salg.

Kobberproduktionen kom i gang igen og værket fik 1000 kg. kobber i 1946. I december 1946 var der imidlertid en stor brand på Nordisk – Kabel og Tråd fabrikken som gjorde, at produktionen af

kobber igen blev begrænset. Det fik indflydelse på de mange genopbygningsprojekter og udvidelser af ledningsnettet der var i gang, de blev udskudt mellem ½ og 1 år. Der var først normale forsyninger af kobber i 1948.

Pga. den fortsatte mangel på kobber, blev der mange steder opsat master uden ledninger, så de var klar så snart der igen kan erhverves kobber.

Selv om krigen var slut var det var meget svært at skaffe kul fra England. Og det kul der kom frem havde en meget ringe kvalitet. Det var derfor fortsat nødvendigt at fyre med tørv og brunkul i nogle år.

På generalforsamlingen i 1947 erkendte formanden, at der pga. af krigen ikke havde været mulighed for at opretholde elforsyningen helt som den burde være. Der var steder med dårlige spændingsforhold, og der var fremkommet fuldt ud berettigede klager fra forbrugerne. De gik derfor i gang med at oprette 6 nye transformatorstationer i de berørte områder.

Gadebelysning:

På generalforsamlingen i 1945 blev der besluttet en vedtægtsændring, så det blev muligt at oprette gadebelysning.

"Såfremt 3/5 eller flere af Andelshaverne indenfor en Transformatorstations Forsyningsområde underskriver en Begæring om Oprettelse af et Gadelysanlæg, tilvejebringes dette på Selskabets foranledning"

Det krævede dog et møde med Andelshaverne i området og en godkendelse her, før det kunne etableres.

Udgifterne til anlægget blev fordelt på alle andelshaverne i området.

De første anlæg blev opsat i 1946 i Kraghave, Sdr. Kirkeby og i Sdr. Ørslev.

Fællesvaskeri:

I 1946 begyndte der at blive oprettet fællesvaskerier rundt omkring i landet. Falsters Højspændingsværk ønskede også at oprette et forsøgs fællesvaskeri i Idestrup, hvor Værket kunne få erfaring med drift af sådanne vaskerier. Det bliver imidlertid et fællesvaskeri på Midt Falster der bliver det første der bliver oprettet. Falsters Højspændingsværk (FH) går ind i det som rådgiver og ydede et lån på 25.000 kr., så det kunne komme i gang. Pengene skulle afdrages over en 25 - årig periode.

Vaskeriet i Idestrup blev oprettet i februar 1946 og FH tegnede andele i det, så de af deres ansatte, der boede i funktionærboligerne, kunne benytte det.

Under hele krigen havde der foregået forhandlinger om et samarbejde mellem Nykøbing og Falsters Højspændingsværk om et forpligtende samarbejde med elselskaberne i Rødby og Nakskov. Der var behov for at Lolland og Falster stod sammen i forhandlingerne med Sydøst Sjællands elektricitetsværk (SEAS), idet de alle var modtagere af strøm fra Masnedø.

"Sammenslutningen af elværker på Lolland og Falster" (SELF) blev oprettet i januar 1946. Det gjorde, at der senere i foråret 1946 kunne indgås en ny overenskomst mellem SELF og SEAS om levering af strøm til Lolland – Falster.

Efter krigen faldt dieselolien igen i pris og det gjorde at flere af de små jævnstrømsværker foretrak at genoptage deres egen produktion af strøm, da de kunne tilbyde deres kunder en billigere strøm end den de kunne købe gennem Falsters elektricitetsværk.

Radio i bilerne:

Det var meget besværligt at få kontakt med de vogne der arbejdede i "marken" og i maj 1946 blev der gjort forsøg med radioanlæg i Falsters Højspændingsværks biler. De gik sammen med Nord Vest Sjællands elektricitets selskab (NV) og Sydøstsjællands elektricitetsværk (SEAS) om at indkøbe et nyt system. Det blev en stor succes, da man fra kontoret af kunne få kontakt med mandskabet der var ude i "marken" og dirigere dem rundt til andre opgaver.

Måleraflæsere:

Siden starten af Elektricitetsværkets virksomhed, skulle der aflæses målere og afregnes for forbruget. I starten var det bestyrelsens medlemmer eller betroede ansatte, der aflæste målerne, men det blev snart en uholdbar løsning, da der blev opsat flere og flere målere. Derfor blev der opslået stillinger som måleraflæsere. Det var nogle attraktive stillinger og der var mange ansøgere. De blev ansat af bestyrelsen. Der blev aflæst målere hver måned og der blev afregnet kontant ved aflæsningen. I 1947 blev aflæsningen sat ned til hver 2. måned.

Det gjorde at den enkelte måleraflæser kunne ligge inde med mange penge og der kom da også røverier hos flere af dem med udbytte på over 5000 kr. I 1947 blev der derfor besluttet at de maksimalt måtte ligge inde med 3500 kr. og at de derfor hyppigere skulle møde op på Elektricitetsværket og afregne.

Ledningsnettet

Telefonmasterne var igennem årene blevet placeret langs vejene. Ledningerne var opsat sådan, at der var højspænding øverst, lavspænding i midten og telefonledninger nederst. De var sårbare med de mange knæk der var på ledningerne, da de skulle følge vejenes kurver. Når en mast væltede, var det også forbundet med stor fare pga. højspændingen og derfor begyndte man sidst i 40'erne at flytte højspændingen fra masterne langs vejene til store master der gik i lige linje hen over markerne.

I formandens beretning på Generalforsamlingen i 1947, fortalte han, at forbruget af elektricitet fortsat var i vækst og steget med 9% bare i det sidste år. Det ville have været meget større, hvis der ikke efter krigen var fortsatte restriktioner på forbrug af elektricitet bl.a. til private og til belysning af reklamer. Bestyrelsen forventede, at der ville blive meget større behov for el når disse restriktioner blev ophævet og der igen kom gang i udvidelsen i landbruget og de elektriske køkkener fik sit indtog i familierne.

De mange motorer i landbruget og større behov for strøm i husholdningerne gjorde, at der endnu engang var behov for større hastighed på overførslerne af strøm, ellers ville de ikke være i stand til at klare sig under høsten. Der blev derfor opsat 50 Volts ledninger til og fra transformatorstationen i Eskilstrup og bygning og udvidelse af transformatorstationen i Rasted. Samtidigt blev der opført en større ledning på 10 V fra Eskilstrup til Sdr. Ørslev for at kunne følge med efterspørgslen.

På Generalforsamlingen 1947/48 blev det oplyst at begrebet omkring elektricitet var blevet ændret, at man nu kunne bruge begrebet "el" i stedet for elektricitet og at elektricitetsværket fremover ville blive betegnet som el- værk.

I 1949 blev der trukket et nyt kabel over Guldborgsund med 50.000 volt, for at gøre forsyningen til Østlolland stabil nok.

Mod sammenlægning med SEAS

I 1950 var udbygningen af ledningsnettet blevet så godt at formanden i sin beretning på Generalforsamlingen kunne oplyse, at der nu var et særdeles godt ledningsnet. Centralen i Sdr. Ørslev kunne udføre alt ledningsarbejde i forbindelse med både høj – og lavspænding. De havde en bilpark med telefonforbindelse til de vigtigste knudepunkter og et nyt radioanlæg der blev indført i alle vogne.

Kun centralen i Sdr. Ørslev var ikke vokset med. Bestyrelsen besluttede allerede sidst i 20'erne at det ikke var rentabelt at udbygge de store motorer, men i stedet købe den billigere strøm fra Sjælland og Sverige. På generalforsamlingen i 1950 konstaterede formanden, at den kapacitet de kunne præstere med motorerne i Sdr. Ørslev kun ville kunne dække 1/5 del af behovet for strøm under høsten.

Aftalen med Sjællands elektricitetsværk om strøm, gav ikke bestyrelsen på Falsters Højspændingsværk indflydelse på den udbygning og den planlægning af drift, der var i gang på Sjælland og Masnedø. De var, sammen med resten af elektricitetsværkerne i SELF, placeret som passive betalere i den aftale som der var indgået med SEAS. Behovet for strøm steg og steg, så der var i disse år en kraftig udbygning af driftskapaciteten på Masnedø og der skete samtidigt en kraftig udbygning af ledningsnettet på hele Sjælland.

Derfor begyndte bestyrelsen sidst i 40'erne at forhandle med Sjællands elektricitetsværk (SEAS) om en mulig sammenlægning af Falsters Højspændingsværk og SEAS. Der forelå et forslag til sammenlægningen til Generalforsamlingen i 1950, som lagde op til, at Andelshaverne skulle træffe beslutning om nedlæggelse af Falsters Højspændingsværk og indgå i en fusion med SEAS pr. 1. jan. 1952.

En af konsekvenserne ved en sådan sammenlægning var at SEAS var et aktieselskab, så Andelshaverne skulle afhænde deres andele og i stedet få overdraget aktier i SEAS.

For at en sådan stor beslutning kunne finde sted skulle det vedtages på 2 på hinanden følgende generalforsamlinger.

I beretningen til Generalforsamlingen d. 10.marts 1950 lavede formanden proprietær V. Hansen, Vestergård, følgende status på Falsters Højspændingsværk.

" Vi har i dag et absolut godt ledningsnet, jeg siger ikke fuldkomment, men det er det vi sigter efter. Vi har et ledningsnet - jeg tror næppe, der findes bedre ledningsnet andre steder- vi har, når vi skal betragte, hvad vort selskab ejer, målerne hos forbrugerne, lavspændingsnettet, der fører til gavlen, transformatorstationer, 10.000 volts ledningsnettet, en hovedtransformatorstation i Eskilstrup og en anden under forberedelse i Radsted. Vi har 50.000 volts ledninger, dels egne, dels fælles ned NE, lige til Sjælland og lige til Masnedøværket, vi har værkstedsanlæg, kontorer og vi har en central i Sdr. Ørslev. Vi kan udføre alt ledningsarbejde, det være sig reparationer eller nybygninger; vi har hertil en bilpark, telefonforbindelser med vores vigtigste knudepunkter og nu også radioer, der efterhånden skal indføres for alle vores vogne.

Kun vores central i Sdr. Ørslev er ikke vokset med. Vi forlod tanken for 30 år siden; i dag kan den klare lidt under 1/5 af høstbelastningen"

Der var en livlig debat på Generalforsamlingen. Der var Andelshavere der talte imod at det skulle gå så stærkt, der var jo en aftale om levering af strøm fra SEAS til billige penge, så det behøvede ikke den hastighed. Der var nogle, der frygtede sikkerheden og den mindre indflydelse der var ved at gå fra Andelshaver til Aktionær i det meget større SEAS, og nogle så det som en decideret overgivelse til SEAS.

Den første Generalforsamling (deltog 376) anbefalede fusionen med 276 stemmer for og 87 imod, 9 blanke, 5 ugyldige.

Den anden generalforsamling (deltog 1777) d. 10.marts 1950 hvor det blev besluttet at gennemføre sammenlægningen med 1665 stemmer for, 107 imod så der var altså en meget stor majoritet for en sammenlægning med SEAS.

Sammenlægningen vakte opsigt i elektricitetskredse i hele landet og blev betegnet som en af de største centraliseringer i Danmark.

På tidspunktet for sammenslutningen arbejdede der 28 arbejdere og 24 funktionærer på værket.

SEAS overtager driften af virksomheden Falster Højspændingsværks områder d. 1.4.1951.

Den sidste generalforsamling i Højspændingsværkets historie blev afholdt d. 29.januar 1952. Her konkluderede formanden, at der i det sidste år var opført 2 nye transformatorstationer og at der var kommet 3 nye gadebelysningsanlæg ekstra i Moseby, V. Ulslev og Ønslev.

Som den sidste opgave opstillede generalforsamlingen de repræsentanter der skulle være kandidater til at indgå i SEAS's næste bestyrelse.

Bestyrelsen gik af d. 25. marts 1952 og det er hermed det sidste referat der foreligger fra bestyrelsesmøder i Falsters Højspændingsværk.

D. 1. januar 2005 fusionerede SEAS med et andet stort selskab " Nord Vest Sjællands Elektricitetsværk". Selskabet hed da SEAS -NVE.

I dag hedder selskabet Andel energi.

Bestyrelserne:

Det var nytænkende og med stor risiko, at sognerådet i Idestrup valgte at oprette et Højspændingsværk af denne størrelse. De valgte, at oprette det som et Andelsselskab. Den første bestyrelse, valgte L. P. Mortensen som formand (1912 – 1916), og bestod af 9 medlemmer. Opstarten af Falsters højspændingsværk krævede meget arbejde af bestyrelsen, og ikke mindst af formanden. Det var en meget stor økonomisk satsning for den nye bestyrelse, at opføre - og drive en så stor ny og ukendt virksomhedsform, men det lykkedes at få finansieringen på plads via et lån på 150.000 kr. fra Fyens Stifts sparekasse og Livsforsikringsselskabet "Hafnia".

Bestyrelsesformand L.P. Mortensen fik 4 år som formand og trådte tilbage i 1916.

Bestyrelsen bestod af:

Poul Rasmussen

Kristian Larsen

N.P. Skytte

Hans J. Hansen

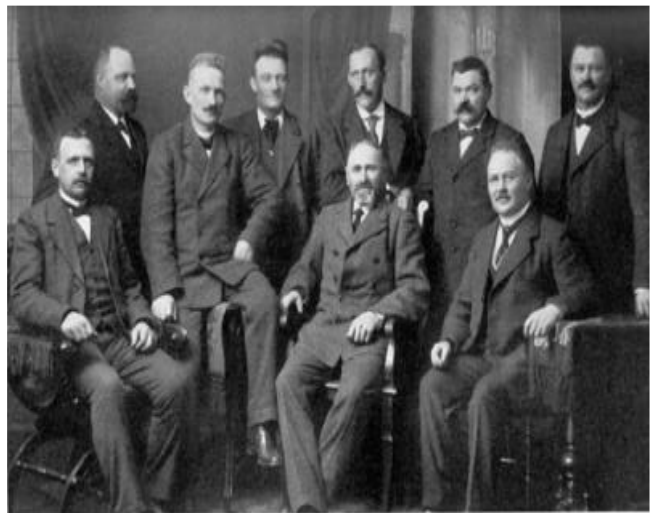
M. Christiansen

Christjan Kragh

P. Petersen Palle

L.P. Mortensen

N. Chr. Nielsen

Stående: Poul Rasmussen, Kristian Larsen, N. P. Skytte, Hans J. Hansen, M. Christiansen
Siddende: Christjan Kragh, P. Petersen Palle, L. P. Mortensen, N. Chr. Nielsen

Bestyrelsen i 1912

Ny formand blev d. 5. august 1916 gårdejer Hans Hansen, Mønbogård, (bestyrelsesformand 1916 - 37) i alt 21 år. I disse år skete der en kolossal udvikling i Højspændingsværket og der er ingen tvivl om, at det må have været en meget arbejdskrævende periode for formanden og bestyrelsen.

Det blev hurtigt klart for bestyrelsen, at værket var bygget for småt og dette fik indflydelse på dimensioneringen af de senere udvidelser, at man som formanden Hans Hansen udtrykte: "og ikke bare at bygge for dagen og vejen, men også med fremtiden for øje."

I 1914 blev bestyrelsen udvidet til 13 medlemmer og de næste år frem til 1937 var bestyrelsen løbende udvidet til 20 personer, der repræsenterede de mange sogne/ områder der efterhånden var tilsluttet Falsters Højspændingsværk.

Bestyrelsen havde mange opgaver ud over der rent driftsmæssige opgaver:

- Bestyrelsen blev ansøgt om en ansat assistent måtte indgå gitemål. Dette blev bevilliget og han blev anvist en lejlighed
- Anmodning om køb af brugt kakkelovn til funktionærbolig
- Ansøgninger om lønforhøjelser
- Sager vedr. klager og tildeling af erstatninger
- En gårdejer har "pillet" ved måleren og derfor blev han tilsagt til et bestyrelsesmøde. Sagen endte med, at han ikke blev politianmeldt, men skulle betale en ret stor bøde på 1000 kr. til selskabet. Generalforsamlingen skulle så efterfølgende afgøre om gårdejeren kunne genoptages som Andelshaver.
- Køb af ny jord, hvor bestyrelsen bl.a. forhandlede med slagter Abraham og L.P. Mortensen
- Arbejdsmand Larsen fik hjælp fra bestyrelsen til køb af bolig og ret til at bebo denne så længe han var ansat på Elektricitetsværket. Bestyrelsen optog derfor obligationslån i huset.
- Ansøgninger om nedslag i prisen på elektricitet
- Forbruger der var rejst fra ejendom og som skyldte penge
- Erstatninger til husejere/ ejendomme pga. skader på deres haver/ jord ved opsætning af master eller kabler, eller uheld omkring deres kreaturer
- Godkendelse af de installatører der blev autoriseret til at arbejde for Falsters Højspændingsværk
- Samarbejdet imellem SEAS, og elektricitetsværker på Lolland (SELF)
- Ansættelse af måleraflæsere
- Ansættelse af Installatører

Lars Peter Mortensen oplevede ikke jubilæumsdagen (25 år) da han afgik ved døden d. 5. december 1936. Bestyrelsen besluttede at skabe et varigt minde for stifteren af "Falsters Højspændingsværk". De oprettede en fond på 1000 kr. og renterne fra denne fond skulle gå til biblioteket i Idestrup, som L. P. Mortensen også havde oprettet.

Desuden blev der rejst en sten hvor L.P. Mortensen hyldes som foregangsmand for "Falsters Højspændingsværk". Stenen blev opsat ved gården i Sdr. Tåstrup, men blev senere flyttet til Sdr. Ørslev på SEAS's grund. I dag står stenen ved forsamlingshuset i Idestrup.

Den næste bestyrelsesformand Gdr. Hans Hansen, Møenbogaard, var formand for værket i 21 år. Han ydede en stor indsats i alle disse år især under de vanskelige tider under 1. verdenskrig, og de år der fulgte efter. Han afgang ved døden d. 1. april. 1937 og oplevede således heller ikke 25. års jubilæet.

Bestyrelsesformænd gennem tiden:

1912 - 1916 Gdr. L.P. Mortensen, Koksgård

1916 - 1937 Gdr. Hans Hansen, Møenbogaard

1937 - 1948 Proprietær Alfred Keis, Nebøllegaard

1948- 1952 Proprietær V. Hansen, Vestergård

Direktører / ledelse:

1912-1916 ansattes maskinmester Martin Fogh som bestyrer. Han skulle hjælpe bestyrelsen med at få værket i drift til at køre. (døde i 1921)

1912 Ansattes teknisk konsulent Ernst Johansen (cand. polyt.)

1913 Ansattes den 1. Ledningsmester H. Madsen fra Ingeniørfirmaet Gad og Lauritsen

1916 - 1938 Ansattes den første direktør Hans Petersen, Ålborg (1.april 1916). Død 1938.

1939 - 1952 Ansattes Ingeniør Jakob Lund, (cand. polyt) København

Hans Petersen var allerede i 1909 meget aktiv i debatten om, hvordan man kunne forsyne de små landområder med strøm så de blev ligestillet med beboerne i købstæderne. Det ville kræve større værker end de små jævnstrømsværker der skød op overalt i de år.

Der var mange indlæg og debatter i aviserne om hvordan dette skulle kunne lade sig gøre og d. 1. marts 1911 skrev cand. polyt. Hans Petersen, Ålborg i avisen ” *Da Tanken om en Storcentral dukkede frem, syntes den så tiltalende og simpel, at man måtte undre sig over at den ikke nåede at blive virkeliggjort*”.

Derefter redegjorde Hans Petersen for hvordan det ville stille sig med en Oplandscentral for Falster, som han tænkte bygget på det inddæmmede område Syd for Prindsholmen ved Sukkerfabrikken i Nykøbing.

Han tiltrådte stillingen i den forholdsvis nye virksomhed i 1916 og ledede den indtil sin død i 1938. Han ledede virksomheden i 32 år.

Ingeniør Jakob Lund tiltrådte 6 måneder efter Hans Petersens død. Han overtog en virksomhed der havde været i drift i 26 år, men også en virksomhed der havde behov for fornyelse.

I 1943 var Lund på en rejse til Fredericia, men blev syg på vejen og måtte indlægges på Ringe sygehus. Det viste sig at han havde fået polio (børnelammelse). Han slap med en kortvarig sygdomsperiode og vendte tilbage efter 4 måneders sygdom.

Han ledede virksomheden indtil sammenlægningen med SEAS i 1951, men fortsatte efter sammenlægningen i en stilling som leder af afdelingen i Sdr. Ørslev.

Personale:

Gennem alle årene var der blevet forhandlet overenskomster for arbejdere og funktionærene.

I 1943 blev der formuleret nedenstående forventninger, arbejdstid mv. for personalet ved Falsters Højspændingsværk (d. 7.10.43.)

- Løn: efter hvilken funktion den ansatte havde på Værket
- Arbejdstid: Forkontoret: ugens 4 første dage kl. 8-17 med 1 times frokost
Fredag: kl. 8-18 med 1 times frokost
Lørdag: kl. 8-12
Teknisk afdeling: første 2 hverdage kl. 7-17 ½ med ½ times frokost
Onsdag, torsdag og fredag kl. 7- 17
Lørdag : kl. 7-12 med ½ times frokost
- *"Som hovedregel gælder, at Ledelsen maa kræve, at Funktionærer arbejder med samme Energi, Akkuratesse og Interesse som om han udfører Arbejdet for sig selv"*
- *"... enhver funktionær har pligt til at underkaste sig lægeundersøgelse der godtgør at vedkommende ikke lider af smittefarlig Touberkulose 1 gang årligt"* (Der blev både givet Mantoux prøver og røntgenfoto graferet hvis disse var positive.)
- *Ferieloven tilskrev ferie med løn for funktionæren i 1943: Funktionæren får 1 dags ferie for hver måned de har været beskæftiget i firmaet fra 1/4 til 31/3 følgende Aar"*
- *Efter 10 Aars anciennitet og fyldt 35 år gives der 18 feriedage*
- *Ferie: 12 dage i sommerferien og 6 dage efter aftale med ledelsen"*
- Der blev oprettet en pensionsordning efter 3 års ansættelse og startet en Livs – og invalideforsikring efter 1 års ansættelse
- *Frokoststuen måtte kun benyttes i de fastsatte spisetider*
- *Garderoben: overtøj anbringes i den anviste garderobe*
- *Beklædning: FH anmoder funktionærene om altid at være korrekt i optræden og ordentligt og diskret påklædning"*

Fra 1946 blev det muligt for personalet at låne en bil efter fyraften og blive trukket i løn for forbruget.

Andelshavere:

I de første love for Højspændingsværket blev mulighederne for optagelse som andelshaver gjort attraktiv ved opstarten af Værket og formuleret således: *"Enhver som inden d. 15. juli 1912 kan blive optaget som Andelshaver i Selskabet og få lagt stikledning til sin ejendom, samt installeret Måler på Selskabets Bekostning, dog kun, hvis Værkets ledningsnet og Størrelsen af tillader det, og det kan betale sig for Selskabet"*

Når en ny bruger senere ønskede at tegne en andel, så skulle dette forelægges for Bestyrelsen der traf den endelige beslutning om og på hvilke betingelser det kunne finde sted.

Andelshaveren tegnede et lån alt efter hvor stor en installation der blev foretaget på huset/ ejendommen og skulle afdrage dette over 10 år.

Selskabet sørgede for installation af ledningsnet, målere, lampesteder og til drivkraft.

Elektricitet til belysning betaltes fra starten med 4 øre pr. Hektowatt- time og til drivkraft blev der betalt 2 øre pr. Hektowatt- time.

Bestyrelsen kunne også bestemme over ledningsføringen også på brugernes private grund idet der i lovene fra 1912 står: *"Finder bestyrelsen det nødvendigt at lade Ledningsnettet gaa over en Andelshavers ejendom må Vedkommende finde sig deri, ellers kan han blive udelukket"*.

Denne bestemmelse må have skabt nogle problemer idet nogle Andelshavere klagede over de ødelæggelser der var sket på deres jorde og ejendom, og derfor blev denne bestemmelse blødt lidt op. I lovene i 1914 blev der skabt mulighed for, at der kunne udbetale dem for de skader eller eksproportion, der var sket på deres ejendom.

Bygningerne:

Falsters Højspændingsværk blev opført i 1912 og tegnet af Arkitekt H. Schmidt, Nr. Ørslev (den store driftshal) samt funktionærboligerne. Der må have været problemer med opførelsen af driftshallen idet en voldgift i april 1912 beslutter, at Entreprenørerne Jensen og Christoffersen skulle overtage arbejdet og udføre driftshallen efter Arkitekt Schmidts tegninger. Deres pris for dette var 17.575 kr.

Driften blev planlagt af Ingeniørfirmaet Degn & Johansen, Nykøbing. De var rådgivende ingeniører på byggeriet medens Ingeniørfirmaet Gad og Lauritzen, Odense stod for selve driften.

Anlægget blev færdigt til produktion i september 1912, men startede først op d. 24.10.1912.

Værket blev projekteret til at skulle bruge dieselmotorer: 1 på 100 HK (blev bestilt fra Holeby) og 2 store dieselmotorer på 240 HK der blev bestilt på B&W i København. Desuden blev der indkøbt et Akkumulator batteri der skulle levere strøm om natten, når forbruget var lille og det derfor ikke kunne betale sig at holde gang i en dieselmotor.

De startede med at bygge driftshallen og funktionærboliger i 1911-1912. Allerede i 1916 besluttede bestyrelsen at udvide værket med en tilbygning af en større maskinhal og en værkstedsbygning. Der skulle udvides for at kunne rumme endnu en stor dieselmotor som blev bestilt på B&W.

Tilbygningerne blev tegnet af arkitekt C. Andersen, Nykøbing. Efter licitationen blev arbejdet overdraget til murermester Chr. Hansen, Nykøbing der opførte bygningerne med hjælp fra en del lokale håndværkere.

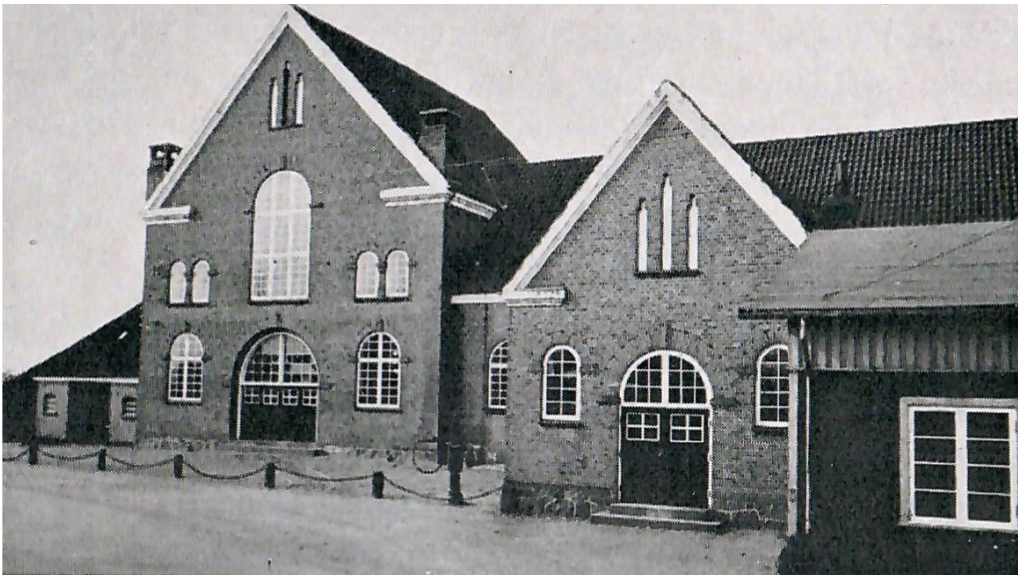
Desuden besluttede bestyrelsen at købe ekstra 3 td. Land mellem elektricitetsværket, jernbanen og driftslederboligen, hvor der blev anlagt garager, værksteder mv. Jorden blev købt af H.P. Mortensen og slagter Abraham.

Under 1. verdenskrig blev der behov for at kunne omlægge noget af driften til tørvegas, og det blev nødvendigt at opkøbe mere jord bag værket dels til gasværket og dels til tørvelade. Man købte derfor et gammelt hus med have beliggende mellem Elektricitetsværket og Møller Olsens have på Kirkevej.

Alt dette ændrede værkets udseende fuldstændigt.

Tørvegas maskinen kom i drift november 1917 og kunne producere strøm mellem kl. 5 og midnat, men belastningen var så stor, at nettet ofte gik ned. I løbet af vinteren 1918 blev den anden 240HK motor også ombygget til Tørvegas.

I 1944/45 blev der opført et større autoværksted ifm. Maskinbygningen.

Elektricitetsværket i Sdr. Ørslev 1937

Figur 5 1959 /(Danmark set fra luften)

Figur 6 set fra bagsiden. Den høje bygning i midten er vandværket (Danmark set fra luften)

Funktionærbygningerne:

Ud over driftsbygningerne blev der opført 7 funktionærboliger på Kirkevej og Fruegade. Det har krævet noget af en kraftanstrengelse at få det hele til at fungere på knapt 1 år.

Der blev bygget en linjemesterbolig og 4 funktionærboliger på Fruegade. Nr. 3-5-7-9-11. Alle byggede på den side af Fruegade, der fører ind til Elektricitetsværket.

Indtil de nye bygninger stod færdige kunne de ansatte ved værket leje værelser hos Købmand Jensen lige over for den nye station.

Senere opkøbte og byggede værket boliger på Kirkevej nr. 75-77-79 og 48B.

Alt den nye bebyggelse ændrede totalt den lille landsby Sdr. Ørslev fra at være en lille landsby hovedsageligt bygget omkring det vi i dag kender som Kirkevej. Der opstod en ny vej "Fruegade" hvor der blev bygget 5 forholdsvis store funktionærboliger ind mod bagsiden af elektricitetsværket.

Direktørboligen, Kirkevej 50, blev tegnet af arkitekt Ejner Packness (1879 – 1952) der var en meget kendt arkitekt og kgl. Bygningsinspektør i Ålborg.

Vi har ikke dokumentation for, at den kommende direktør på Falsters Højspændingsværk Hans Petersen og Ejner Packness kendte hinanden. Men arkivet er i besiddelse af arkitekttegningerne til direktørboligen tegnet i 1915. (På det tidspunkt var Hans Petersen stadig i Ålborg.)

Tegningen er meget detaljeret og viser selve hovedhuset med udbygning til bryggers, stalde, vognport osv.

Bygningen har formegentligt stået færdig til direktørfamiliens ankomst d. 1.04.16.

	Direktørboligen 1916
	Kirkevej nr. 50A Direktørboligen Opført 1916 Billedet er fra 2023

	Kirkevej nr. 48 B Opført 1912
	Kirkevej nr. 79 Opført i 1912
	Kirkevej nr. 77 Opført i 1914
	Fruegade nr. 3 Opført som funktionærbolig 1912

	Fruegade nr. 5 Opført 1912
	Fruegade 7 Opført 1912
	Fruegade nr. 9 Opført 1912
	Fruegade nr. 11 Opført 1912

Kirkevej 75
Blev senere opkøbt. Huset
blev funktionærbolig og
værkstedsbygningerne blev
brugt som smedje.

Har du lyst til at læse mere, så besøg Idestrup lokalhistoriske arkiv. Vi opbevarer alle bestyrelsesprotokollerne fra perioden 1912 -1952, sammen med en hel del billedmateriale fra perioden.

Birthe Rasmussen, februar 2024

Direktør Hans Petersen

Falsters Højspændingsværk – perioden 1916 -1938

Hans Petersen blev født d. 6. februar 1884 i Sædinge ved Maribo. Han tog til Ålborg og læste til cand. Polyt. Og han boede på Boulevarden 10 i Ålborg.

Han fik stillingen som Direktør for Falsters Højspændingsværk og flyttede til Sdr. Ørslev april 1916.

Han var gift 2 gange:

1912 med Oda Silcowitz Hansen i Ålborg (ægteskabet endte i skilsmisse)

1923 med Sneda Margrethe Hansen og de fik 5 børn. Sneda Hansen født d. 24.05.1904 i Farsø. Hun var datter af ledningsmester Hans Madsen, der var ansat på Falsters Højspændingsværk.

Hans Petersen døde d. 17.10.1938 på Amtssygehuset i Nykøbing.

Hans og Sneda Petersen

Familiens 5 børn med Sneda og ung pige

